

Операција „Мрачна слика Европе“

Априла месеца 1974. године, италијанска Влада је упутила необичну ноту СФРЈ у којој јој на груб и недипломатски начин саопштава да **Италија просторе тзв. „Зоне А“ и „Зоне Б“ сматра својим територијама.** Био је то за нас у СФРЈ „гром из ведра неба“, јер су

дотадашњи односи између две државе били добросуседски коректни.

Наше власти са Председником Јосипом Брозом на челу, учиниле су тада један лукав и неуобичајен потез. Наиме, **читава нота упућена Влади СФРЈ, мимо свих дипломатских обичаја, у целости је објављена у штампи.** Тиме је упозната и придобијена домаћа, али и добар део стране јавности. То је изазвало велико незадовољство и љутњу супротне стране.

Лично ми никада није било јасно, зашто је САД тада наговорила Италију на такав потез, тим пре што сам сматрао да Америци

одговарају добри односи између независне и самоуправне социјалистичке Југославије и Италије-чланице НАТО-а. Како год, ситуација се у само пар дана драматично заоштрила, што је довело и до велике војне напетости...

Ради разјашњења зашто је дошло до кризе, потребно је подсетити на догађаје са краја Другог рата. Наиме, **Југословенска армија (ЈА)** је од

окупатора ослободила, током завршних операција за ослобођење земље и **Истру, словеначко приморје, Горицу и Трст са околином, све до реке Соче.** Под притиском великих

сила (*САД, Велике Британије и Француске*), ЈА је напустила Трст и околину, а после више неуспешних преговора, тада је формирана тзв. „*Слободна територија Трста*“, са две зоне: „*А*“ и „*Б*“. „*Зону А*“ су чиниле територија града Трста са околином, којом су управљали Савезници тј. италијанска Влада, док је „*Зона Б*“, била под управом Владе ФНРЈ. Иако је такво решење „*обећавало*“ мир, стално присутна тензија и напетост је кулминирала 1953. године у чувеној *Трићанској кризи*, након које је током 1954. године извршено коначно разграничење између две државе. Југославији је припала „*Зона Б*“ и мањи делови „*Зоне А*“, док је Италији припао остатак спорних територија са градовима Трст и Горица. Након тако превладане кризе, следећих двадесет година није било проблема, све до 1974. године и дипломатске ноте поменуте на почетку овог текста. Почело је и звецкање оружја. *И СФРЈ и Италија су отпочеле концентрисање својих поморских и ваздушних снага, док је ЈНА извршила и мобилизацију јединица КоВ на територији Словеније и Истре.*

Тада сам био припадник *353. извиђачке авио ескадриле* (иае), која је базирала *на аеродрому Ортјеш код Мостара*. У току ноћи између 11. и 12. априла, јединица је под узбуном стављена у стање пуне борбене готовости са полетањем из приправности. Иначе, *353. иае* је између осталог била намењена и за

контролу јадранске акваторије. Пилоти и дешифранти снимака из ваздуха су сви редом прошли специјалну обуку за распознавање пловних борбених средстава, од подморнице, па до носача авиона. Наша команда је користила сваку прилику како би нам била пружена што боља едукација у познавању снага и средстава *б. америчке флоте, Ратне морнарице Италије, итд.* У том

смислу је и неколико пилота из јединице, међу њима и ја, приликом посете америчког носача авиона „*Саратога*“ нашој *Ратној морнарици* (РМ), било на носачу да се упознамо са његовим потенцијалом, у мери наравно, колико су нам домаћини хтели показати.

Током поменути ноћи, дакле 11/12. априла 1974. године, претпостављена команда је добила информацију *да су делови америчке 6. флоте ушли у Јадранско море*. Ту информацију је требало потврдити тако што би у реон била послата једна летелица ради визуелног извиђања. За задатак сам био изабран ја.

Био сам у приправности, у кабини новог авиона *Јастреб*, извиђачке варијанте *IJ-21*, који је био опремљен са више камера за аеро-фото снимање, као и светлећим бомбама. Овим авионом је наша јединица - 353. иае практично тек била наоружана, јер је преобука на њему извршена током јуна/јула

месеца 1973. године и од тада је тај ваздухоплов почео да мења *Ф-84Г Тандерџет*, на којима смо до тада летели.

У једном тренутку, добио сам сигнал за полетање и са елементима лета по кодираној карти, кренуо сам ка реону извиђања. Ноћ је била ведро са месечином те је видљивост била добра. Брзо сам стигао изнад острва *Лопуд код Дубровника*, одакле сам почео са штоповањем времена. Био сам на *200 метара* изнад мора и након 11-12 минута лета, под одсјајем Месеца, уочио сам више пловних објеката у формацији, а у средини је био један много већи у односу на остале пловне објекте. Због добре видљивости, није било потребе да избацујем светлеће авио-бомбе, те сам изнад

формације направио заокрет, попео се на већу висину и предао кодирани извештај радио-везом. Након анализе, утврђено је да је у пратњи помоћног бродовља, оно велико „чудо“ био амерички носач хеликоптера „Иво Цима“...

Из Команде РВ је одмах стигла наредба да се поменути састав 6. флоте континуирано прати, те да се извештаји о њиховим кретањима и активностима предају свакодневно. Међутим, већ после 2 дана, због њиховог кретања ми нисмо више могли да их пратимо са мостарског аеродрома, тако да сам са још једним колегом и командиром, упућен прво на *аеродром Земуник*, а након неколико дана смо са задарског прелетели на *аеродром Пула*, све пратећи кретање формације америчке морнарице.

За све време ангажовања од тренутка када смо прелетели прво на Земуник, а после и у Пулу, током више авио-излаза током дана ради што бољег и исцрпнијег извештавања, уочавали смо све већу и већу активност америчке морнарице, која је у само неколико дана **концетрисала велики поморски потенцијал у водама северног Јадрана**. Чак смо у више наврата (и ја најмање три пута) виђали и америчке подморнице које су на кратко изроњавале...

Додуше и наша РМ им није остала дужна, јер су ангажовани и наши морнарички потенцијали. А морам и да додам да сам током извиђачких

летова изнад акваторија приметио и редовно извештавао и о великој активности НАТО летелица, односно авиона РВ Италије.

Са наше стране је постојала бојазан од поморског десанта на северозапад Истре и то је била основа за свакодневно праћење носача хеликоптера. Ти наши извештаји су након анализе, били прослеђивани и Команди Ратне морнарице, која је у складу са њима планирала покрете својих снага. Било како било, након концентracије америчких и наших поморских снага око Истре, започеле су сталне чарке и провокације те повреда територије и са њихове, али и са наше стране. Тако смо једни другима „опипавали пулс“ ваљда... Иначе, после сам негде чуо, да је НАТО ову операцију, са циљем заштите свог савезника Италије у његовој намери да прекрши одредбе договора од пре две деценије, дакле да је ова операција извођена под називом „*Мрачна слика*“...

Са наше стране, имали смо врхунски морал и чинило се да све држимо под контролом. Још кад након наших извештаја добијемо похвалу и од колега из РМ, наша спремност за извршење свих задатака је још више расла. И као да је „неко“ знао за то и хтео да је провери...

Био је ваљда 16. април. Тада смо већ прешли на аеродром Пула. Тог јутра је завладала паника након првог извештаја у редовима РМ. Наиме, носач хеликоптера је то јутро постао „невидљив“ за колеге из морнарице. У њиховим редовима је након извештаја са радара завладала паника, која је додатно повећана и извештајем колеге који се управо вратио са извиђања са вешћу да нема носача... *Како нема носача!? Па према извештајима од прошле вечери и ноћи га је било!? Где је сад? Потонуо?*

Паника и готово осећај кривице је завладао и у нашим редовима на пулском аеродрому. Могу само да замислим како је било у Команди Ратне морнарице.

Ја сам иначе био предвиђен за следећи излаз на извиђање. Седели смо на стајанци када је зазвонила „звечарка“. Командир *Крстовић III* је примио шифровани задатак за извиђање. Када је те „бројке и слова“ растумачио мени како би направили припрему за лет-одједном је постао збуњен, али истовремено и узбуђен. *Према наредби, задатак је гласио да се изврши извиђање акваторије испред града Венеције, као и сама лука тог италијанског града...*

Крстовић је онако збуњен назвао команду да их „приупита“ да нису нешто погрешили!?

Хладан и неумољив глас са друге стране жице га је прво укорио, а онда додао: „**Крените на извршење задатака ОДМАХ!**“

Крстовић је нешто онако изгубљен промрмљао (ваљда им је рекао РАЗУМЕМ!), док је мени показивао руком да кренем на авион. Трчао сам прем мом „**Стелту**“ (Иначе, касније смо у шали говорили да је то наш први невидљиви авион, јер заиста, **авион је био врло мало одразне површине и када се летело на висинима до максимално 10-ак метара изнад терена**, у овом случају мора, Американци и Италијани нису имали никакву шансу да нас уоче.)

Полетео сам и након заокрета заузео курс **од Пуле, ка Венецији**. Славном граду, историјском месту.

Да ли ће постати и место моје историје!? Јесте-био сам уплашен! Свашта ми је пролазило кроз главу. Рецимо, помислио сам да ме ови наши жртвују, да би проверили како дејствује њихов систем ПВО. Или да наши провоцирају повод за отпочињање сукоба. **Из тих мисли ме прену чињеница да сам изашао из наших и да улазим у међународне територијалне воде, иза којих следује територија Републике Италије.**

Спустио сам машину на неких **5 метара висине изнад мора** и нарегулисао обртаје за најекономичнији лет ради штедње горива, јер сам ипак „решио“ да се уз Божију помоћ вратим из Италије жив и здрав. А онда опет проради сумња, па почнем да се преслишавам какав је ПВО арсенал америчких носача... Како се приближавам територији Италије, узбуђење и уплашеност расту...

Већ сам „ушао“ у Италију. Бришем изнад Јадрана. Нити кога видим око и испред себе, нити шта чујем у слушалицама. ***То ме теши, јер значи да је прикривени лет успешан и да чим нема пресретања, то значи да нисам уочен.***

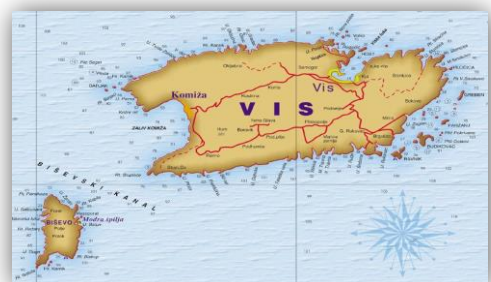
У тренутку, повољни угао јутарњих зрака Сунца ми помаже да видим Венецију, односно неко стамбено насеље у том граду. Али пошто видим само зграде и иза њих ништа и без погледа на висиномер схватам да сам ниско и да зарад извршења задатка морам ићи на већу висину. ***Додајем пун гас и готово испред самих оних зграда на обали мора, „искачем“ на неких 100 метара висине и у левом оштром заокрету започињем извршење задатка, тј. осматрање простора венецијанске луке.***

Мислим се у себи: ***„Венецијо! Добро ти ја дошао!“***, а овамо све неки жмарци кроз леђа. Прелетим луку и један добар део града и опет у пуној

брзини, кренем у снижавање и заузимам курс према Пули. Нема носача, нема никаквих војних бродова! Помало ми и драго да су ови надобудни из Команде имали погрешну информацију и да су без разлога нагрдили мог командира Крстовића

– Лажна узбуна!, кажем сам себи и таман када сам хтео да назовем претпостављене и да их известим, „сину“ ми у глави ситуација од пре неку годину, када је наша ескадрила имала вежбу у садејству са РМ.

Наш задатак је био да пронађемо неке патролне чамце у ширем реону *острва Вис*. Колико смо само горива потрошили и извршили летова док нисмо пронашли та пловила која су *морнари тако вешито маскирали да нико из ескадриле, а ко већ није имао искуства, из првог пута није могао да пронађе бродове*.

То ми је и сада пало на памет.

– *А шта ако су Амери „сакрили“ брод? Маскирали га!? Та ми идеја паде на памет и ја одлучим да се вратим.*

По истој процедури, готово по истој марирути, „искочим“ изнад оних зграда, направим оштар заокрет и кренем ка луци.

Кад тамо, заиста, *међу неколико крузера и оних великих туристичких бродова „стоји“ и мој носач*. Додуше, нисам био уверен 100% да је то то, тако да сам га сликао два пута како бих био сигуран, односно наши дешифранти када буду развијали слике у Пули. *Био је замаскиран колико сам после видео неким чудним цирадама и бојама, али заиста се из ваздуха при брзини није могло одмах схватити да је војни брод*. Након сликања, правац Пула.

– „Нико ме није дирао!“, мислим се док сам прилазио нашој Истри. Чим сам слетео, техничари су преузели материјал на обраду.

Након 10-15 минута, добијамо повратну информацију насталу на основу наших снимака који су упоређени са извештајима обавештајаца са терена, који се поклапају. *Јесте! Носач „Иво Цима“ се налази у венецијанској луци, маскиран да личи на некакав танкер или нешто слично*. За овај задатак сам иначе касније и похваљен.

Још исте вечери смо чули да је носач кренуо да испловљава из луке, пошто је „откривен“. Ми смо већ били у приправности, али су у венецијанском акваторију следећег дана одржани само неки маневри 6. флоте и италијанског РВ, а онда су амерички бродови кренули назад - пут Средоземља. Са задовољством смо колега и ја, прво из Пуле, па после само обрнутим редоследом, Задар, па Мостар, испратили ово бродовље кроз *Отрантска врата*.

Као што рекох, након овог готово двонедељног задатка сам са колегама похваљен, а касније сам написао и један чланак под називом „*Први и последњи на војишту*“, објављен у једним војним новинама.

Након те „*венецијанске епизоде*“ и тих мини маневара испред града, напетост је почела да попушта, а изласком 6. флоте из Јадранског мора је и коначни спласла, што је на крају довело и до потписивања тзв. *Осимског споразума* следеће 1975. године, којим је коначно решено територијално разграничење Републике Италије и Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Драгослав Спасојевић је рођен у Рушњу 12. децембра 1945. године. За време дугогодишње летачке каријере, летео је на више типова летелица и службовао у многим летачким јединицама нашег РВ. У периоду од 1981-86, био је Командир 525. тае, из које је касније настала чувена 252. ескадрила - „Курјаци са Ушћа“. Остварио је преко 2000 сати налета. Носилац је златног летачког знака. Пензионисан је у чину пуковника авијације 2000. године.

Фотографије:

1. Зоне „А“ и „Б“, извор за фото: http://www.unafinestrasutrieste.it/images/foto/zona_a_b.gif
2. Свечана смотра јединица Југословенске армије у Трсту, извор за фото: http://sh.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Jugoslovenska_armija_u_Trstu.jpg
3. Драгослав Спасојевић, извор за фото: Бојан Б. Димитријевић, Курјаци са Ушћа-историјат ескадриле
4. Носач авиона „Саратога“, извор за фото: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:USS_Saratoga_\(CV-60\)_underway_port_side_aerial.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:USS_Saratoga_(CV-60)_underway_port_side_aerial.jpg)
5. ИЈ-21 Јастреб на задатку аеро-фото снимања, извор за фото: http://focaci.org/photos/albums/userpics/10001/normal_AFS_jastrebn.jpg

6. *Носач хеликоптера „Иво Цима“*, извор за фото: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:USS_Iwo_Jima_%28LPH-2%29,_portside_view.jpg
7. *6. флота у маршевском поретку*, извор за фото: <http://hexsides.blogspot.com/2012/02/sixth-fleet-libyan-american-war-part-vi.html>
8. *Панорама Венеције*, извор за фото: http://www.airpano.ru/files/venice_02_big.jpg
9. *Поглед на венецијанску луку*, извор за фото: <http://www.greenberth.eu/wp-content/uploads/2013/09/Venice021.jpg>
10. *Карта острва Вис*, извор за фото: <http://www.info-vis.net/images/Vis800.jpg>
11. *Отрантска врата*, извор за фото: http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0:Gulf_of_Taranto_map.png
12. *Потписивање „Осимског споразума“*, извор за фото: http://img.rtv slo.si/upload/Slovenija/osim3_show.jpg